

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри
правового регулювання економіки
Протокол № 1 від 01.09.2025 р

ДОПОДЖЕНО

Проректор з навчально-методичної роботи

Каріна НЕМАШКАЛО

ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

робоча програма навчальної дисципліни (РПНД)

Галузь знань
Спеціальність
Освітній рівень
Освітня програма

**D Бізнес, адміністрування та право
D8 Право
перший (бакалаврський)
Право**

Статус дисципліни
Мова викладання, навчання та оцінювання

**обов'язкова
українська**

Розробник : к.ю.н,
доцент

Олександр ЛИСЯК

Завідувач кафедри
правового регулювання економіки

Юрій ШИНКАРЬОВ

Гарант програми

Олександр ЛИСЯК

**Харків
2025**

ВСТУП

Дисципліна «Історія держави та права» є обов'язковою навчальною дисципліною, що вивчається здобувачами першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за освітньою програмою «Право» спеціальності D8 Право. Вивчення навчальної дисципліни є необхідним для підготовки фахівців, які будуть успішно працювати в умовах правової системи України.

Актуальність вивчення навчальної дисципліни «Історія держави та права» базується на вивченні основних закономірностей генези, змін у історичному часі, взаємодії різних форм права і держави.

Навчальна дисципліна передбачає опанування методології дослідження історичних витоків і причин зародження та розвитку різних форм права та держави, історично обумовлених закономірностей їх взаємодії та взаємного впливу, наукову рефлексію найважливіших тенденцій еволюції державно-правових явищ у часі; аналіз сучасних наукових підходів до інтерпретації змісту різних історичних періодів формування інститутів права та держави.

Історія держави та права формує теоретико-методологічну основу для групи галузевих юридичних наук. Опанування проблематики навчальної дисципліни дозволяє простежити закономірності виникнення, змін у часі, а інколи – і зникнення певних правових явищ, які визначали зміст різних історичних періодів; з'ясувати особливості існуючих правових сімей та систем, місце правової системи сучасної України на «політико-правовій мапі» світу.

Здобувачі освіти повинні навчитися застосовувати набуті знання історії держави та права у подальшому вивченні інших юридичних дисциплін, вміти аргументувати свою позицію з точки зору відповідного історико-правового підґрунтя, вільно та компетентно усвідомлювати історичні витoki та сучасне значення різних явищ правової реальності.

Вивчення навчальної дисципліни «Історія держави та права» утворює основу особистісної та професійної самоідентифікації фахівців-правників, здатних розуміти найважливіші тенденції розвитку української державності, забезпечити подальший розвиток правової системи України з урахуванням тенденцій європейської інтеграції та глобалізації. Навчальна дисципліна спрямована на формування ерудованої, різнобічно розвиненої особистості, здатної використовувати весь спектр набутих компетентностей для досягнення успіху в конкурентному середовищі. Набуті в процесі вивчення дисципліни компетентності підвищують конкурентоспроможність молодих фахівців на ринку праці.

Метою дисципліни є підготовка майбутніх фахівців у галузі права і формування у здобувачів вищої освіти цілісного розуміння основних історичних закономірностей виникнення та формування явищ правової реальності, основних інститутів права та держави у їх взаємозв'язку, розкриття основних закономірностей процесу державно-правового розвитку, починаючи з часів виникнення права і держави на території України і закінчуючи сучасним етапом державно-правового розвитку України.

Завданнями навчальної дисципліни є: формування у здобувачів системи знань щодо основних історико-правових проблем, які мають місце в науці історії держави та права України, а також отримання практичних навичок та уявлень, що дозволяють розкривати основні закономірності виникнення та функціонування державно-

правових явищ у різні періоди історії України, самостійно ідентифікувати та аналізувати історико-правові проблеми, застосовуючи належну науково-методологічну основу.

Предметом навчальної дисципліни є основні закономірності виникнення, функціонування і розвитку держави та права України, обумовлені конкретно-історичними, політичними, економічними, релігійними, культурними та іншими чинниками.

Об'єктом навчальної дисципліни є засвоєння основних закономірностей виникнення, функціонування і розвитку держави і права України у різні історичні періоди.

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна визначено в табл. 1

Таблиця 1

Результати навчання та компетентності, які формує навчальна дисципліна

Результати навчання	Компетентності, якими повинен оволодіти здобувач вищої освіти
РН1	ЗК1, ЗК9, ЗК10, ЗК11
РН3	ЗК1, ЗК3, ЗК6, ЗК7, ЗК11, ЗК12, ЗК13
РН5	ЗК1, ЗК3, ЗК8, ЗК10, ЗК11, ЗК12, ЗК13, ЗК14, ЗК15, СК1, СК2, СК3, СК12, СК13
РН6	ЗК1, ЗК2, ЗК7, ЗК8, ЗК10, ЗК11, ЗК13, ЗК14, СК1, СК2, СК3, СК8
РН9	ЗК1, ЗК2, ЗК3, ЗК8, ЗК10, ЗК13, ЗК14, СК4, СК5, СК6, СК7, СК8, СК9, СК10, СК11, СК12, СК13, СК14
РН10	ЗК8, ЗК13, ЗК14
РН11	ЗК3, ЗК4, ЗК8, ЗК13, ЗК14, СК10
РН12	ЗК1, ЗК3, ЗК4, ЗК7, ЗК8, ЗК13, СК10, СК12
РН15	ЗК1, ЗК3, ЗК7, ЗК9, ЗК13, СК10
РН16	ЗК3, ЗК9, ЗК13, СК10
РН17	ЗК1, ЗК7, ЗК8, ЗК9, ЗК10, ЗК12, ЗК14, СК3, СК13
РН18	ЗК3, ЗК10, ЗК11, ЗК12, ЗК13, ЗК15, СК1, СК2, СК12, СК13
РН19	ЗК3, ЗК7, ЗК10, ЗК11, ЗК12, ЗК13, ЗК14, СК1, СК2, СК3, СК10, СК13
РН20	ЗК1, ЗК3, ЗК7, ЗК10, ЗК11, ЗК13, ЗК14, СК10, СК12, СК13

РН1. Визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин.

РН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН 5. Давати короткий правовий висновок щодо окремих фактичних обставин з достатньою обґрунтованістю.

РН 6. Оцінювати недоліки і переваги певних правових аргументів, аналізуючи відому проблему.

РН9. Самостійно визначати ті обставини, у з'ясуванні яких потрібна допомога, і діяти відповідно до отриманих рекомендацій.

РН10. Вільно спілкуватись державною та іноземною мовами як усно, так і письмово, із застосуванням правничої термінології.

РН11. Мати базові навички риторики.

РН12. Доносити до респондента матеріал з певної правової проблематики доступно і зрозуміло.

РН15. Вільно використовувати для правничої діяльності доступні інформаційні технології і бази даних.

РН16. Використовувати комп'ютерні програмами, необхідні у правничій діяльності.

РН17. Працювати в команді, забезпечуючи виконання завдань команди.

РН18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

РН19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

РН20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК2. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК8. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК9. Здатність працювати в команді.

ЗК10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК14. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК15. Прагнення до збереження навколишнього середовища.

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК5. Здатність застосовувати норми та інститути міжнародного публічного права, а також міжнародного приватного права.

СК6. Здатність здійснювати порівняльний аналіз окремих правових інститутів права Європейського Союзу та Ради Європи і правової системи України.

СК7. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини .

СК9. Здатність використовувати бази даних органів юстиції та інформаційні технології необхідні під час здійснення юридичної діяльності.

СК10. Здатність використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

СК14. Здатність до консультування з правових питань, зокрема, можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів, відповідно до вимог професійної етики, належного дотримання норм щодо нерозголошення персональних даних та конфіденційної інформації.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Формування та розвиток державності і права на українських землях від давнини до першої половини ХІХ ст.

Тема 1. Предмет і метод історії держави та права. Загальні положення про вивчення держави та права

Предмет, завдання, функції історії держави та права України. Методологія курсу навчальної дисциплін. Періодизація історії держави і права України. Історичні джерела та основні етапи історіографії держави і права України. Значення історії держави і права України, її місце в системі юридичних навчальних дисциплін.

Тема 2. Перші державні утворення і право на території Північного Причорномор'я і Приазов'я (середина І тис. до н. е. – V ст. н. е.).

Держава та суспільний лад скіфів. Джерела та основні риси права. Античні міста-держави: Ольвія, Херсонес, Пантікапей, Тіра та ін. Суспільно-політичний лад, джерела й основні риси права. Боспорське царство, його суспільний лад і основні риси права.

Тема 3. Держава і право східних слов'ян у період зародження і становлення феодальних відносин (VI – початок XII ст. н. е.).

Східнослов'янські племена, союзи племен, племінні княжіння. Союз союзів племінних княжінь Середнього Подніпров'я під назвою «Русь» (VIII ст. н.е.). Генезис та утворення держави східних слов'ян з центром у Києві. Державний устрій Київської Русі. Суспільний лад Русі-України: юридичне оформлення станового ладу. Основні тенденції змін у суспільному ладі Київської Русі у X–XI ст. Основні риси права. Джерела права Київської Русі: звичаєве право, князівське законодавство, міжкнязівські договори, постанови князівських з'їздів і вічевих зборів, договори Київської Русі з іноземними державами. Джерела церковного права: церковні статuti Володимира і Ярослава, збірки канонічного права. «Руська правда» – пам'ятка права Київської Русі. Основні напрями рецепції давньоукраїнським правом варязьких, південнослов'янських та візантійських правових норм.

Тема 4. Держава і право Русі-України у період феодальної роздробленості (XII – XIV ст.).

Розпад Київської Русі: причини, наслідки. Зміни в суспільно-політичному ладі південно-західних земель у період поглиблення феодальної роздробленості і боротьби Русі проти навали кочових орд та інших іноземних загарбників (XIII–XIVст.). Галицько-Волинське князівство, особливості його суспільного ладу та державного устрою. Особливості системи права Галицько-Волинського князівства.

Тема 5. Державний лад і право на українських землях у складі Литви, Польщі і Речі Посполитої (кінець XIV – XVII ст.).

Приєднання українських земель до Великого Литовського князівства. Польсько-литовські унії і зміни в правовому статусі українських земель. Державний лад та суспільний устрій українських земель у складі Великого Князівства Литовського. Правова характеристика верств панівного та залежного населення. Джерела права. Литовські статuti: зміст, значення. Основні риси цивільного, шлюбно-сімейного, кримінального та процесуального права. Люблінська унія 1569 р. та її наслідки для українських земель. Поширення на українські землі польської адміністративної системи. Правове становище українського населення у складі Речі Посполитої. Джерела права.

Тема 6. Відродження національної держави і права України у період визвольної війни українського народу 1648-1654 рр.

Українська колонізація Подніпров'я і Запоріжжя. Витоки та причини виникнення українського козацтва. Поява перших січей. Козацтво як явище світової історії. Запорозька Січ у козацькому державотворенні. Запорізьке козацтво: генезис, характерні риси та особливості. Джерела права. Звичаєве козацьке право. Політико-правове і соціально-економічне становище України напередодні повстання 1648 р.

Рушійні сили війни. Гетьман Б. Хмельницький. Причини, характер, періодизація національно-визвольної війни. Формування української національної держави. Новий адміністративно-територіальний поділ. Соціальний устрій українського суспільства. Основні риси права періоду визвольної війни 1648-1654 рр. Джерела права.

Тема 7. Державний лад і право на території українських земель під час їх перебування під владою іноземних держав (друга половина XVII – XVIII ст.).

Українсько-російські зв'язки в роки визвольної війни 1648-1654 рр. Взаємовідносини із союзниками у війні з Польщею (Туреччина, кримський хан, Молдавія). Переяславська угода 1654 р. – воєнно-політичний та релігійний союз між Московською та Українсько-Козацькою державами. Андрусівський договір 1667 р. Поділ Гетьманщини на Лівобережну і Правобережну Україну. Суспільний лад. Формування української шляхти, її злиття з російським дворянством. Ліквідація козацького стану. Автономія України. Гетьманські статті. Органи місцевого самоврядування. Особливості політичного устрою на Слобожанщині. Наступ російського царату на права і вільності України. Ліквідація української національної державності. Запровадження військового та адміністративно-територіального устрою в Україні відповідно до загальної централізованої системи управління Російською імперією. Джерела права. Звичаї. Гетьманські і полковничі універсали. Рішення загальновійськової і генеральної старшинської рад. Збереження джерел права польсько-литовського походження. Конституція Пилипа Орлика (1710 р.). Джерела церковного права. Кодифікація права в першій половині XVIII ст. Робота кодифікаційної комісії 1728 р. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. Кодифікація права у другій половині XVIII ст. Соціально-політичний розвиток та правове становище Галичини і Правобережжя у складі Речі Посполитої. Органи публічної влади та джерела права на українських землях у складі Речі Посполитої. Соціально-політичний розвиток та правове становище Закарпаття у складі Угорщини. Соціально-політичний розвиток та правове становище Північної Буковини і Криму у складі Туреччини.

Тема 8. Держава і право України у складі імперій (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).

Три поділи Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.), приєднання Криму до Росії та вплив цих подій на політико-правове становище й історичну долю України. Лівобережжя, Правобережжя і Південь України у складі Російської імперії, Північна Буковина, Галичина і Закарпаття у складі Австро-Угорської імперії. Суспільний лад та політичний устрій. Джерела і кодифікація права. Звичаї. Російське законодавство. Литовський статут у руській редакції 1811 р. Збірники магдебурзького права. Указна практика. Кодифікація права «Зібрання малоросійських прав» 1807 р. – проект цивільного кодексу. Робота кодифікаційної комісії 1826 р. «Звід місцевих законів Західних губерній» 1838 р. Сільський судовий статут. Скасування дії магдебурзького права і Литовського статуту. Введення в дію на території України «Зводу Законів Російської імперії» у редакції 1842 р.

Змістовий модуль 2. Держава і право України в новий та новітній час (XIX–XXI ст.)

Тема 9. Державний лад і право на східноукраїнських (у складі Російської імперії) та західноукраїнських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини (друга половина XIX ст. – початок XX ст.).

Формування буржуазії і робітничого класу. Селянська реформа 1861 р. в Україні. Буржуазні реформи в галузі державного будівництва і особливості їх проведення в Україні. Земська реформа 1864 р. Міська реформа 1870 р. Військова реформа. Поліцейська реформа. Судова реформа 1864 р. Контрреформи 80-90-х рр. Джерела права. Специфіка використання загальноросійського права в Україні.

Тема 10. Державний лад і право Правобережної, Лівобережної та Південної України з початку XX ст. до 1917 р.

Революція 1905- 1907 рр. в Україні. Національно-визвольний рух на українських землях. Створення українських національних партій. Загальноросійські політичні партії в Україні. Суспільний лад. Правові основи аграрної реформи 1906-1910 рр. та особливості її запровадження на українських землях. Зміни в політичному ладі. Маніфести від 6 серпня і 17 жовтня 1905 р. Державна дума і Державна рада. Склад і діяльність депутатів від українських губерній у Державній думі Росії. Українська думська громада. Третьочервневий державний переворот і його наслідки для України. Перша світова війна 1914-1918 рр. та її наслідки для України. Україна в планах учасників Першої світової війни 1914-1918 рр.

Тема 11. Становлення Української Народної Республіки (УНР). Українська держава гетьмана П. Скоропадського.

Соціально-економічне та політичне становище Російської імперії напередодні Лютневої революції. Перемога Лютневої революції. Початок створення в Україні нових політичних структур. Створення Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів. Державотворча діяльність «першої» Української Народної Республіки. Формування права УНР. Державно-правові аспекти I, II, III, IV Універсалів Української Центральної Ради. Конституція УНР 1918 р.: структура, основні засади. Державний устрій Української держави (доба Гетьманату). Державне будівництво «другої» Української Народної Республіки: центральні органи влади і місцеве управління. Хліборобський конгрес 29 квітня 1918 р. у Києві. Обрання П. Скоропадського Гетьманом України, розпуск Центральної Ради УНР. Причини падіння УНР. «Грамота до всього українського народу» П. Скоропадського від 29 квітня 1918 р. і перехід влади до гетьмана. «Закони про тимчасовий державний устрій України» від 29 квітня 1918 р., їх зміст і значення.

Тема 12. Українська Народна Республіка часів становлення Директорії. Розвиток Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

Прихід Директорії до влади і перші кроки державного будівництва. Трудовий конгрес. Внутрішня і зовнішня політика Директорії. Перехід влади до Головного

отамана С. Петлюри. Закон про формування державного устрою та порядок законодавства в УНР від 12 листопада 1920 р. Положення Варшавського і Ризького договорів щодо України. Падіння УНР і його причини. Розпад Австро-Угорської імперії та його політичні наслідки. Збори депутатів Східної Галичини в імперському парламенті, членів Галицького та Буковинського сеймів, представників політичних партій 18 жовтня 1918 р. Створення Української Національної Ради та її Статут від 18 жовтня 1918 р. Відозва Української Національної Ради від 1 листопада 1918 р. до українського народу, її зміст і значення. Тимчасовий Основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії, ухвалений Українською Національною Радою 13 листопада 1918 р. Проголошення Західноукраїнської Народної Республіки. Створення уряду ЗУНР – Тимчасової Ради Міністрів. Формування місцевого адміністративного апарату. Вибори до Української Народної Ради від 4 січня 1919 р. Є. Петрушевич – Президент Західноукраїнської Народної Республіки. Підготовка до злуки ЗУНР із УНР. Універсали Директорії УНР про об'єднання із ЗУНР від 22 січня 1919 р. і рішення Трудового Конгресу з цього питання. Значення акту злуки УНР із ЗУНР. Падіння ЗУНР, його причини.

Тема 13. Утворення і розвиток радянської державності і права в Україні (1917-1953 рр.)

Державне будівництво на основі рішень першого та другого Всеукраїнських з'їздів Рад (грудень 1917 - березень 1918 років). Радянське державне будівництво в Україні в період весни 1918 - кінця 1920 років. Тимчасовий робітничо-селянський уряд України. Конституція УСРР 1919 року: ухвалення, зміст. Становлення радянського права Держава і право УСРР в умовах нової економічної політики (1921 - поч. 1929 рр.). Юридичне оформлення входження України до складу СРСР. Перебудова державного апарату УСРР у зв'язку з утворенням СРСР. Конституція УСРР 1929 року: прийняття, основні положення, значення. Перша кодифікація права Радянської України (1921 - 1930 роки). Характеристика кодексів з основних галузей радянського законодавства. Індустріалізація і насильницька колективізація сільського господарства, їх законодавче забезпечення. Голодомор в Україні 1932 – 1933 рр. Зміни в соціально-класовій структурі суспільства. Конституція УРСР 1937 р. та її декларативний характер. Початок Другої світової війни і заходи СРСР по забезпеченню своїх інтересів. Вступ радянських військ на територію Східної Галичини. Вибори до Народних Зборів України та рішення про її входження до УРСР. Утворення західноукраїнських областей у складі УРСР. Вступ радянських військ у Північну Буковину і Бессарабію. Закон Верховної Ради СРСР про включення Північної Буковини, Бессарабії до УРСР. Право УРСР в роки Другої світової війни. Міжнародна діяльність УРСР. Українська РСР – член засновник ООН. Становлення Української державності в умовах національно-визвольного руху 30 - 50 років ХХ ст. Створення Карпатської України та проголошення її незалежності. Угорська окупація Карпатської України. Державотворча діяльність ОУН, УПА.

Тема 14. Державність і право в Україні «радянського періоду» у 1953-1991 рр.

Ліквідація репресивних органів сталінського тоталітарного режиму. Реабілітація невинних жертв сталінізму, непослідовність і незавершеність цього процесу. XX з'їзд КПРС і Україна. Курс на відродження демократичних принципів державного будівництва. Спроби запровадження господарської реформи 1965-1967 рр. Підміна економічних методів керівництва народним господарством командно-адміністративними методами. Поступове згортання демократії. Подальша бюрократизація державного апарату. Зміни в державному устрої УРСР з 50-х - до середини 80-х років XX століття. Загальна характеристика основних галузей права УРСР 1950-х років. Друга кодифікація права Радянської України (1956 - 1985 роки). Конституція УРСР 1978 року: основні положення. Характеристика кодексів з основних галузей радянського законодавства. Реформа державного апарату. Прийняття Закону УРСР від 27 жовтня 1989 р. «Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР». Запровадження інституту президентства в СРСР. Зміни у виборчому законодавстві. Вибори до Верховної Ради та місцевих рад у березні 1990 р. Зміни у статусі УРСР як союзної республіки у складі СРСР. Закон СРСР від 26 квітня 1990 р. «Про розмежування повноважень між Союзом РСР і суб'єктами федерації».

Тема 15. Проголошення і початок розбудови Української незалежної держави.

Декларація про державний суверенітет УРСР від 16 липня 1990 р. Закон Української РСР від 3 серпня 1990 р. «Про економічну самостійність Української РСР». Зміни у структурі вищих органів виконавчої влади УРСР. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Зміцнення державного суверенітету України, Закон Верховної Ради України від 17 вересня 1991 р. «Про зміни і доповнення до Конституції України». Постанова «Про проголошення незалежності України» і Акт проголошення незалежності. Розгортання державотворчих процесів. Конституційний процес. Розробка і прийняття Конституції України 1996 р. як закономірне і логічне завершення процесу творення українським народом власної держави. Основні тенденції розвитку держави і права України після прийняття Конституції України 1996 р. Реформування законодавства. Розвиток правової системи незалежної України.

Перелік практичних (семінарських) завдань за навчальною дисципліною наведено в табл. 2

Таблиця 2

Перелік практичних (семінарських) завдань

Назва теми	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Охарактеризувати предмет і метод історії держави та права, історію держави та права України як науку і навчальну дисципліну.
Тема 2. Завдання 2.	Охарактеризувати перші державні утворення і право на

	території Північного Причорномор'я і Приазов'я (середина I тис. до н. е. – V ст. н. е.).
Тема 3. Завдання 3.	Охарактеризувати державу і право східних слов'ян у період зародження і становлення феодальних відносин (VI – початок XII ст. н. е.).
Тема 4. Завдання 4.	Визначити та обґрунтувати особливості держави і права Русі-України у період феодальної роздробленості (XII – XIV ст.).
Тема 5. Завдання 5.	Охарактеризувати державний лад і право на українських землях у складі Литви, Польщі і Речі Посполитої (кінець XIV – XVII ст.).
Тема 6. Завдання 6.	Охарактеризувати процеси відродження національної держави і права України у період визвольної війни українського народу 1648-1654 рр.
Тема 7. Завдання 7.	Надати характеристику державного ладу і права на території українських земель під час їх перебування під владою іноземних держав (друга половина XVII – XVIII ст.).
Тема 8. Завдання 8.	Охарактеризувати державу і право України у складі імперій (кінець XVIII – перша половина XIX ст.).
Тема 9. Завдання 9.	Надати характеристику державного ладу і права на східноукраїнських (у складі Російської імперії) та західноукраїнських землях у складі Австрії та Австро-Угорщини (друга половина XIX ст. – початок XX ст.).
Тема 10. Завдання 10.	Охарактеризувати державний лад і право Правобережної, Лівобережної та Південної України з початку XX ст. до 1917 р.
Тема 11. Завдання 11.	Надати характеристику процесу становлення Української Народної Республіки (УНР). Українська держава гетьмана П. Скоропадського.
Тема 12. Завдання 12.	Визначити сутність та значення Української Народної Республіки часів Становлення і Директорії та розвитку Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).
Тема 13. Завдання 13.	Надати характеристику процесу утворення і розвитку радянської державності і права в Україні (1917-1953 рр.).
Тема 14. Завдання 14.	Надати характеристику державності та права в Україні «радянського періоду» у 1953-1991 рр.
Тема 15. Завдання 15.	Охарактеризувати події проголошення і початку розбудови Української незалежної держави.

Перелік самостійної роботи за навчальною дисципліною наведено в табл. 3

Таблиця 3

Перелік самостійної роботи

Назва теми	Зміст
Тема 1. Завдання 1.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою.
Тема 2. Завдання 2.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 3.Завдання 3.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 4. Завдання 4.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 5. Завдання 5.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 6. Завдання 6.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 7. Завдання 7.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання. Підготовка до модульної контрольної роботи.
Тема 8. Завдання 8.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою. Написання модульної контрольної роботи.
Тема 9. Завдання 9.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 10. Завдання 10.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 11. Завдання 11.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 12. Завдання 12.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 13. Завдання 13.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання домашнього завдання.
Тема 14. Завдання 14.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою, виконання творчого завдання. Підготовка до модульної контрольної роботи.
Тема 15. Завдання 15.	Вивчення теоретичного матеріалу за темою. Написання модульної контрольної роботи.

Кількість годин лекційних, практичних (семінарських) занять та годин самостійної роботи наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

У процесі викладання навчальної дисципліни для набуття визначених результатів навчання, активізації освітнього процесу передбачено застосування таких методів навчання, як:

Словесні (лекція (Тема 1-15)).

Наочні (візуалізація (Тема 1-15)).

Практичні (практична робота (Тема 1-15), кейс-метод (Тема 2-7, 9-13), творче завдання (Тема 14)).

ФОРМИ ТА МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ

Університет використовує 100 бальну накопичувальну систему оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти.

Поточний контроль здійснюється під час проведення лекційних та практичних занять і має на меті перевірку рівня підготовленості здобувача вищої освіти до виконання конкретної роботи і оцінюється сумою набраних балів: – для дисциплін з формою семестрового контролю залік: максимальна сума – 100 балів; мінімальна сума – 60 балів.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль та атестацію здобувача вищої освіти.

Підсумкова оцінка за результатами семестру визначається:

– для дисциплін з формою семестрового контролю залік – сумуванням всіх балів, отриманих під час поточного контролю.

Під час викладання навчальної дисципліни використовуються наступні контрольні заходи:

Поточний контроль: ситуаційні завдання (55 балів (по 5 балів за кожне)), творче завдання (5 балів), дві модульні контрольні роботи (40 балів (по 20 балів за кожну)).

Семестровий контроль проводиться у формі диференційованого заліку.

Більш детальну інформацію щодо системи оцінювання наведено в робочому плані (технологічній карті) з навчальної дисципліни.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Історія держави і права України: підручник, 4-те вид., переробл. і допов., Київ: Юрінком Інтер, 2024. 608 с.

2. Історія держави і права України : підручник / В. М. Єрмолаєв. – 2-ге вид., допов. та розшир. – Харків : Право, 2025. – 496 с.

Додаткова

3. Конституція України: історія, сучасність, перспективи : збірник матеріалів Круглого столу до 25-річчя Конституції України, 23 черв. 2021 р. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2021. – 220 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25733>

4. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

5. Старкова Г. В. Де українцям шукати національну ідентичність / Г. В. Старкова// Петр и Мазепа. – 2021. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/25379>

6. Бровко О. В. Історія та особливості взаємовідносин України з Євросоюзом / О. В. Бровко, І. В. Жеребятнікова // Україна і ЄС: політико-правові перспективи інтеграції : зб. матеріалів XXXIII Харківських політологічних читань, м. Харків, 24 квіт. 2020 р. – Х. : Право, 2020. – С. 51-55. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23398>

7. Свинаренко Н. О. Викривлення наукових історичних фактів російськими пропагандистами як засіб дезінформації громадян України / Н. О. Свинаренко // Протидія дезінформації в умовах російської агресії проти України: виклики і перспективи : матеріали учасників міжнародної наук. - практ. конференції, 12-13 груд. 2023р. : тези допов. - Харків: Наук.-дослід. ін-т публ. політики і соц. наук., 2023. - С. 150- 152. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/32104>

8. Свинаренко Н. О. Про порушення прав людини в українському селі у 1932-1933 рр.. у Харківській області: історичні аспекти / Н. О. Свинаренко // Вісник науки та освіти (Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія», Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»). – 2022. – Вип. № 1 (1). – С. 259-371. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28013>

Інформаційні ресурси

9. Офіційний сайт Верховної Ради України. Розділ «Законодавство України». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

10. Верховний Суд. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/>

11. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни «Історія держави та права», розроблений в ПНС. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pns.hneu.edu.ua/course/view.php?id=11834>